

Achterhaalde beperking van stil pandrecht op vorderingen op naam

Inleiding

Het is mogelijk stil pandrecht op vorderingen op naam te vestigen, mits aan de volgende twee voorwaarden is voldaan:

1. De vorderingen in de pandakte moeten met voldoende bepaaldheid zijn omschreven (het ‘bepaalbaarheidsvereiste’);
2. De vorderingen dienen op het tijdstip van vestiging van het stille pandrecht ofwel te bestaan (de ‘subjectieve toekomstigheid’), ofwel rechtstreeks te worden verkregen uit een dan reeds bestaande rechtsverhouding (de ‘geclausuleerde objectieve toekomstigheid’).

Stil pandrecht op vorderingen wordt gevestigd bij authentieke of geregistreerde onderhandse akte (de stampandakte). De door de wet gestelde eis van de subjectieve en geclausuleerde objectieve toekomstigheid vereist dat overige toekomstige vorderingen alleen via vervolgpandakten (de pandlijsten) onder het stil pandrecht als beschreven in de stampandakte kunnen worden gebracht.

Ik zal in deze bijdrage aandacht besteden aan de hiervoor genoemde voorwaarden voor stil pandrecht. Ik zal eerst de ontwikkeling van het bepaalbaarheidsvereiste bespreken. Hierbij komt met name een recente uitspraak van de rechtbank te Den Haag aan de orde. Vervolgens zal ik de wenselijkheid nagaan van de subjectieve toekomstigheid en met name van de geclausuleerde objectieve toekomstigheid. Uit mijn betoog zal blijken dat, als gevolg van de ontwikkeling van het bepaalbaarheidsvereiste, deze tweede voorwaarde tegenwoordig een achterhaalde beperking is van de mogelijkheid stil pandrecht te vestigen op toekomstige vorderingen op naam. Telkens wanneer ik in deze bijdrage spreek over vorderingen, bedoel ik daarmee vorderingen op naam.

Bepaalbaarheidsvereiste

Achtergrond

Het bepaalbaarheidsvereiste vloeit voort uit artikel 3:84 lid 2 BW. Dit vereiste is via de schakelbepaling van artikel 3:98 BW tevens toepasselijk op de vestiging van een (stil) pandrecht. Dit bepaalbaarheidsvereiste is in de rechtspraak steeds ruimer uitgelegd. Zo werden aanvankelijk de verpande vorderingen door de pandgever op een computerlijst vermeld, die als bijlage aan de pandakte werd gehecht. De pandakte verwees naar de computerlijst en vermeldde slechts het saldo van de op de computerlijst voorkomende vorderingen, de naam van de eerste en de laatste debiteur en de corresponderende factuurnummers, de datum waarop de computerlijst is aangemaakt en het aantal pagina's waaruit zij bestaat. Dit gebruik wordt door de Hoge Raad gerelativeerd in het belangrijke arrest Rivierenland/Gispen (HR 14 oktober 1994, NJ 1995, 447). De Hoge Raad bepaalt daarin dat het niet noodzakelijk is dat een vordering zelf in de akte wordt gespecificeerd door vermelding van bijzonderheden zoals de naam van de debiteur, het nummer van de factuur of een aan de debiteur toegekend cliëntnummer. Voldoende is dat de akte zodanige gegevens bevat dat, eventueel achteraf, aan de hand daarvan kan worden vastgesteld om welke vordering het gaat.

De Hoge Raad is later doorgeslagen op de bij het Rivierenland/Gispen-arrest ingeslagen weg. Zo heeft de Hoge Raad bepaald dat een onjuiste aanduiding van een vordering op een van de pandgever afkomstige computerlijst er niet aan in de weg staat dat achteraf mag worden vastgesteld om welke vordering het gaat, mits achteraf aan de hand van objectieve gegevens vastgesteld kan worden welke vordering de pandgever met deze aanduiding op het oog moet hebben gehad (HR 20 juni 1997, NJ 1998, 362). De Hoge Raad stelt ook geen hoge eisen aan de minimumvereisten waaraan een te registreren akte dient te voldoen. Zo bepaalt de Hoge Raad in een recent arrest (HR 29 juni 2001, JOR 2001, 220) dat een akte niet tweezijdig hoeft te zijn en geen verklaring van de pandhouder hoeft te bevatten dat hij het pandrecht aanvaardt. Voldoende is dat de akte zodanige gegevens bevat dat, eventueel in onderling verband en samenhang met andere akten of andere feiten, kan worden vastgesteld dat de akte is bestemd tot verpanding van de erin bedoelde vorderingen. De akte hoeft ook niet de titel voor de door de levering beoogde overdracht in te houden. Voldoende is dat de verkrijger van de vordering, of van een recht van pand erop, redelijkerwijs uit de akte heeft mogen begrijpen dat zij tot levering of tot vestiging van pandrecht was bedoeld. Registratie van een per faxpost verzonden kopie van een akte is al voldoende.

Onlangs is de rechtbank van Den Haag een stap verder gegaan (Rb. Den Haag 25 april 2001, JOR 2001, 136). De rechtbank achtte een pandakte rechtsgeldig waarin stil pandrecht werd gevestigd op alle vorderingen van de pandgever die voldoen aan de omschrijving als genoemd in artikel 3:239 BW. Voor een nadere specificatie van die vorderingen verwees de pandakte naar de administratie van de pandgever. Hoewel het slechts een uitspraak van de rechtbank betreft, en derhalve het oordeel van de Hoge Raad moet worden afgewacht alvorens hier conclusies aan te kunnen verbinden, is het toch een interessante uitspraak, die nadere aandacht verdient.

Casus

De rechtbank deed uitspraak in de volgende casus:

Tot zekerheid van betaling van al hetgeen de bank van Vriesekoop Horecaproducten en van Vlees- en Kipcentrum (hierna: de Vennootschappen) heeft te vorderen hebben de Vennootschappen (die tot dezelfde groep behoren) door middel van een onderhandse akte op 9 januari 1998 hun vorderingen op

derden aan de bank verpand. Tevens hebben de Vennootschappen zich verbonden om alle vorderingen op derden die na ondertekening van de akte zullen ontstaan, en vorderingen die rechtstreeks zullen worden verkregen uit rechtsverhoudingen die na ondertekening van de akte zullen ontstaan, door middel van vervolgpandakten aan de bank te verpanden. De Vennootschappen hebben daarbij aan de bank een onherroepelijke volmacht verleend om deze vorderingen aan zichzelf te verpanden en bedoelde vervolgpandakten voor en namens de Vennootschappen te ondertekenen.

De bank maakt gebruik van deze volmacht door op 11 december 1998 namens een van de Vennootschappen via een onderhandse akte aan zichzelf te verpanden alle op dat moment bestaande vorderingen van deze Vennootschap op derden. In de bijbehorende vervolgpandakten wordt voor wat betreft de overgedragen vorderingen slechts verwezen naar de administratie van de pandgever. De akte is geregistreerd op 15 december 1998.

Nadat de Vennootschappen in december 1998 failliet zijn verklaard, stelt de curator dat door middel van de pandakte van 11 december 1998 geen rechtsgeldig pandrecht is gevestigd op de daarin beschreven vorderingen van Vlees- en Kipcentrum op derden (hierna: de Vorderingen). De curator voert hiervoor twee argumenten aan. In de eerste plaats wordt voor de omschrijving van de Vorderingen slechts verwezen naar de administratie van de pandgever, waardoor volgens de curator niet is voldaan aan het bepaalbaarheidsvereiste. In de tweede plaats heeft de verpanding van de Vorderingen plaatsgevonden zonder enige handeling en zonder medeweten van het Vlees- en Kipcentrum doordat aan de pandhouder een onherroepelijke volmacht is verleend vorderingen van de Vennootschappen aan zichzelf te verpanden.

Oordeel rechtbank

De Vorderingen zijn in de pandakte als volgt omschreven:

- a. alle ten tijde van de ondertekening van die akte bestaande rechten of vorderingen van Vlees- en Kipcentrum aan derden dan wel
- b. alle rechten of vorderingen van deze vennootschap jegens derden die werden verkregen uit ten tijde van die ondertekening bestaande rechtsverhoudingen tussen deze vennootschap en derden.'

De rechtbank is van mening dat, nu deze omschrijving aansluit op de tekst van artikel 3:239 lid 1 BW, de omschrijving van de Vorderingen voor de rechtsgeldigheid van de verpanding toereikend is. Het is volgens de rechtbank geoorloofd dat hierbij wordt verwezen naar de administratie van de pandgever. De motivering van de rechtbank is echter niet duidelijk. De rechtbank hanteert hierbij namelijk het argument dat 'pandlijsten [lees: vervolgpandakten] waarop de vorderingen staan gespecificeerd, niet meer zullen fungeren als voorwaarde voor de totstandkoming van de verpanding, maar slechts als een administratief hulpmiddel om te controleren welke vorderingen onder het pandrecht zijn komen te vallen'. Echter, een vervolgpandakte is noodzakelijk voor de totstandkoming van het stil pandrecht op de daarin genoemde vorderingen. Ik lees de uitspraak dan ook zo dat de omschrijving van de vorderingen op de pandlijsten nog slechts een administratief hulpmiddel is. De omschrijving van de vorderingen op de pandlijsten kan dan ook worden beperkt tot alle vorderingen van de pandgever die, blijkens de administratie van de pandgever, vallen binnen de omschrijving van artikel 3:239 BW.

Het gebruik van de onherroepelijke volmacht door de pandhouder acht de rechtbank tevens geoorloofd.

Stil pandrecht op toekomstige vorderingen

Uit artikel 3:239 lid 1 BW blijkt dat stil pandrecht ook op toekomstige vorderingen kan worden gevestigd, mits deze vorderingen voortvloeien uit ten tijde van de vestiging van het pandrecht bestaande rechtsverhoudingen. Het stil pandrecht strekt zich dus niet uit tot vorderingen die later ontstaan en niet voortvloeien uit reeds bestaande rechtsverhoudingen (dus toekomstige vorderingen die niet onder de beschrijving van art. 3:239 BW vallen). Voor deze vorderingen zullen vervolgpandakten moeten worden gemaakt op het moment dat deze niet meer toekomstig zijn, of wanneer er een rechtsverhouding bestaat waaruit de toekomstige vorderingen voortvloeien.

In het oorspronkelijke artikel 3.9.2.3 kwam de beperking van de mogelijkheid stil pandrecht op toekomstige vorderingen te vestigen niet voor. De memorie van antwoord vermeldt bij het oorspronkelijke artikel 3.9.2.3 dat in verband met de behoefte van de praktijk een ruime mogelijkheid tot vestiging van pandrecht op toekomstige vorderingen wenselijk is (MvA Inv. wet, Parl. Gesch. Boek 3, p. 1337). De cessielijsten (lees: vervolgpandakten) zouden daardoor namelijk overbo-

dig worden. Later bleek bij overleg met het Genootschap voor Bedrijfsjuristen dat dit punt niet erg belangrijk werd gevonden. Cessielijsten zouden toch nodig blijven als administratief hulpmiddel om te controleren welke vorderingen telkens onder het betreffende pandrecht komen te vallen, zo was de redenering. Op grond hiervan is de beperking alsnog opgenomen.

Commentaar

De huidige ruime uitleg van het bepaalbaarheidsvereiste sluit naar mijn mening aan op de behoefte van de praktijk.

Het vestigen van stil pandrecht op vorderingen was aanvankelijk een tamelijk arbeidsintensieve bezigheid. Alle vorderingen dienden te worden omschreven en te worden aangehecht aan de akte waarmee het stil pandrecht op de vorderingen werd gevestigd. Vorderingen die later ontstonden, werden met behulp van vervolgpakten onder het stil pandrecht gebracht. Ook aan deze vervolgpakten dienen omschrijvingen van alle vorderingen te worden gehecht. Tegenwoordig is deze procedure aanzienlijk eenvoudiger, nu kan worden volstaan met een verwijzing naar de administratie van de pandgever. Dit voorkomt dat latere wijzigingen in de betreffende vorderingen of fouten in de omschrijving daarvan het pandrecht op deze vorderingen uithollen.

Nu de omschrijving van de vordering in de pandakte beperkt kan blijven tot een verwijzing naar de administratie van de pandgever (en natuurlijk een afbakening van de vorderingen overeenkomstig de tekst van art. 3:239 BW), is de waarde van de vervolgpandakte als administratief hulpmiddel vrijwel nihil. Indien tevens een onherroepelijke volmacht aan de pandhouder wordt verleend om vorderingen aan zichzelf te verpanden, dan zijn de vervolgpandakten nog slechts (overbodige) administratieve handelingen die volledig door de pandhouder kunnen worden afgewikkeld. Aangezien vervolgpandakten vrijwel altijd onderhandse akten zijn, zullen deze tevens moeten worden geregistreerd. De constante stroom van vervolgpandakten vormt een onnodige belasting van de Dienst Registratie en Successie.

De huidige beperking van de mogelijkheid tot stille verpanding van toekomstige vorderingen is dan ook overbodig en kan komen te vervallen. Partijen beogen doorgaans tevens een stil pandrecht op de toekomstige vorderingen te vestigen. Hiervoor is nu

telkens een vervolgpandakte (eventueel in combinatie met een onherroepelijke volmacht) vereist. Hiermee bereikt men vrijwel hetzelfde resultaat als verpanding van toekomstige vorderingen (slechts een faillissement van de pandgever vóórdat een nieuwe vervolgpandakte is overeengekomen, voorkomt dat een pandrecht zich ook over nieuwe vorderingen uitstrekt). Goede argumenten voor handhaving van de huidige beperking (en dus eigenlijk tégen de huidige omslachtige praktijk van de vervolgpandakten) heb ik in de literatuur niet kunnen vinden. Daarbij komt dat het naar mijn idee vreemd is dat de mogelijkheden van een openbaar pand op toekomstige vorderingen veel ruimer is. Naast de bepaalbaarheidseis is slechts vereist dat mededeling moet worden gedaan aan degene tegen wie het recht moet worden uitgeoefend. Alle vorderingen waarbij bekend is jegens wie de pandhouder zijn rechten kan uitoefenen, kunnen dus openbaar worden verpand. Niet valt in te zien waarom op bepaalde toekomstige vorderingen wel een openbaar pand kan worden gevestigd, maar geen stil pandrecht.

Echter, om stil pandrecht op toekomstige vorderingen te kunnen vestigen is een wetswijziging nodig. De huidige beperking in artikel 3:239 BW zou bijvoorbeeld kunnen worden vervangen door de bepaling dat het stil pandrecht zich uitstrekt over alle vorderingen die bestaan op het tijdstip dat het pand wordt uitgewonnen. Dit is hetgeen partijen doorgaans beogen.

*Mr. R. van Buuren
Loyens & Loeff*